

PROHLÍDKY TURNOVSKÝCH KOSTELŮ

S KOSTÝMOVANÝM PRŮVODCEM

V rámci prohlídky navštívíte interiéry tři
turnovských kostelů
a seznámíte se s historií města Turnova.

Prohlídky se konají každé pondělí v letních měsících.

Bližší informace:

Městské informační středisko Turnov, náměstí Českého ráje 26,
511 01 Turnov, tel.: 481 366 255, tel./fax: 481 366 256, info@turnov.cz

Prohlídky turnovských kostelů připravilo Město Turnov
ve spolupráci s Římskokatolickou farností - děkanstvím Turnov.

chrám Narození Panny Marie

podle Corregiova obrazu v drážďanském Zwingru a místo původních soch sv. Jana Křtitele a sv. Václava jsou tam postavy sv. Barbory, sv. Kateřiny a archanděla Michaela). Exteriér stavby však byl zásadně pozměněn. Narušenou budovu zpevnily přizděné režné operáky, fasáda byla obnovena již v klasicizujícím slohu a v roce 1842 přistavěna pseudorománská zvonice. K valdštejnskému znaku nad vchodem do kostela tehdy přibyl znak Aehrenthalů (v r. 1821 koupili od Valdštejnů hruboskalské panství) nad vedlejšími dveřmi do kláštera.

Pokud zmíněné kostely patří k obvyklému koloritu malých českých měst, **novogotický chrám Narození Panny Marie** z tohoto průměru svými rozměry i výtvarnou čistotou jasně vybočuje. Stojí v místě, kde Vartemberkové, zřejmě Havel z Lemberka a jeho žena Zdislava, založili po polovině 13. století dominikánský klášter s velkým chrámem zasvěceným Panně Marii. Husité v roce 1424 klášter zničili ohněm, v němž zahynuli i mniši. V obnoveném chrámu našli útočiště čeští bratři, jenže roku 1643 opět vyhořel, v dalších letech byl opraven a vyzdoben a opět zanedbáván. Za josefínských reforem na konci 18. století mu hrozilo odsvěcení. O jeho

záchranu se u císaře přimluvil dvorní knihovnik, turnovský rodák Fortunát Durych a ve 20. letech 19. století přistoupili noví držitelé hruboskalského panství Aehrenthalové k celkové přestavbě chrámu podle projektu vídeňského pevnostního architekta Martina Hausknechta. Hausknecht navrhl čistou, až strohou monumentální trojlodní stavbu katedrálního typu, s hlavní lodí dlouhou 57 m a vysokou 28,5 m, sklenutou žebrovo klenbou. Jde o vynikající ukázkou novogotické církevní architektury a díky kvalitnímu, stylově čistému vybavení i o jedinečný novogotický chrámový celek. Jediná věž chrámu v jeho východním průčelí se však během stavby začala naklánět a zůstala o dvě poschodí nižší než předpokládal projekt. Na dokončení stavby, kterou po Hausknechtovi převzal Karl Schramm a po něm Bernard Grueber, a také na jejím vybavení se podíleli významní umělci té doby. Grueber, profesor na akademii výtvarných umění a na německé technice v Praze, navrhl hlavní křídlový oltář, který provedl Josef Ondřej Kranner. Do výklenků po stranách svatostánku jsou vsazeny jaspisové desky vybroušené ze zdejší suroviny turnovskými kamenáři. Grueberovy jsou i chrámové lavice a další doplňky. Také ostatní autoři patřili mezi uznávané umělce té doby. Boční oltáře jsou dílem řezbářů Josefa

Heidelberga nebo Petra Buška. Podle předlohy Kristiána Rubena, ředitele pražské akademie, namaloval liberecký Rudolf Miller hlavní oltářní obraz i plátna na bočních oltářích. Jan Nepomucký, stoupající po mučednické smrti nad Prahou k setmělému nebi, je netradičně celý v černém. Obraz sedícího Jana Křtitele je zase vzornou ukázkou akademické sakrální malby inspirované italskou renesancí.

Také Josef Hellich, který zde provedl obrazy Cyrila a Metoděje a na protější straně lodi obraz sv. Václava, byl dobrým portrétistou, jehož sakrální díla zdobí mnoho českých kostelů. Písmák Josef Dlask, rychtář v Dolánkách u Turnova, vypovídá ve své kronice, jak turnovští, každý „sám od sebe, bohatý i chudý, malé děti i těhotné ženy jak lvové do tmy každý den pracovali“. Také pro další generace znamenal mariánský chrám mnoho: některé z bočních oltářů, ale hlavně krásná barevná okna z 90. let 19. století věnovali zdejší duchovní nebo turnovští měšťané. Vznesený interiér chrámu dotváří freska Korunování Panny Marie, pokrývající klenbu presbytáře, již podle návrhu Jaroslava Majora provedl v roce 1931 Jiří Jelínek. Kostel má i dobrou akustiku, takže naskytne-li se vám příležitost vyslechnout si v něm koncert duchovní hudby, odejdete bohatší o nevsední duchovní zážitek.

Městské informační středisko, náměstí Českého ráje 26, 511 01 Turnov
tel.: 481 366 255, tel./fax: 481 366 256, e-mail: info@turnov.cz
www.turnov.cz, www.cesky-raj.info

kostel sv. Mikuláše

sousoší světců ve Skálově ulici

Vydalo Město Turnov – odbor cestovního ruchu, Text: PhDr. Miroslav Cogan,
foto: Pavel Charousek, Grafická úprava: Jazz-art, Tisk: Unipress spol. s r.o. 2008

Liberecký
kraj

Tento projekt je spolufinancován Libereckým krajem.

www.turnov.cz

Chrámové stavby patří k ozdobám každého města, zrcadlí se v nich dějiny, kultura, duchovní život i schopnosti a umění našich předků. Za mnohé dnes vděčíme šlechtě, která na své náklady stavěla a udržovala církevní stavby. Zvláštní připomínku si v našem regionu zaslouží Marie Markéta z Valdštejna (+1728), díky níž vznikla ve středním Pojizeří řada kostelů a kaplí, ale navíc přivedla ke spolupráci turnovskou malířskou rodinu Hertlů s kosmonoskými sochaři Jelínky. Jejich díla zdobí mnoho chrámových interiérů. Konkrétně v Turnově jsou to kostely sv. Mikuláše a sv. Františka z Assisi. O kostelík sv. Jana Křtitele v Nudvojovicích, nejstarší v Horním Pojizeří, se zase starala rohozecká vrchnost. O chrám Narození Panny Marie se zasloužili Aehrenthalové. Výčet turnovských svatostánků jimi ale nekončí. V roce 1719 si židovská obec vystavěla **synagogu**, jež po nynější celkové rekonstrukci ožila v prostor s orientální barevností a dávnou kultovní tradicí. Nejmladší sakrální stavbou ve městě je funkcionalistický **kostel Československé církve husitské** z let 1937–39, jehož interiéru dominuje monumentální kříž z rubinového skla, dílo meziválečného sklářského výtvarníka Zdeňka Juny.

Při procházce městem ale narazíte i na řadu drobných sakrálních památek, především soch a sousoší světců z 18. a 19. století. K nejhezčím patří skupina se sv. Václavem, sv. Janem Nepomuckým a sv. Antonínem Paduánským z roku 1761 ve Skálově ulici nebo Kalvárie na Vrchhůře. Dojemné Loučení Krista s Pannou Marií stojí v ulici 28. října a zapomenout nesmíme na nejpobláznějšího českého světce Jana Nepomuckého, jenž se tu objevuje hned několikrát – v Hluboké ulici (1726), v Rývových sadech (1806) a litinový při zdi Mariánského kostela.

kostel Československé církve husitské

synagoga

Prohlídkou nejstarších turnovských kostelů se dostáváme až k samotným počátkům města. **Kostel sv. Matěje** na Hrušticí, vysoko nad historickým jádrem Turnova, totiž vznikl na místě staré kaple při tvrzi Jaroslava z Hruštic, jež předcházela vzniku města. Ze zařízení gotického farního kostela se zachovala pouze socha sv. Matěje (dnes součást expozice Muzea Českého ráje v Turnově). Dnešní dispozice kostela už je barokní, i když z barokní řezbářské výzdoby zůstalo jen torzo – sochy dnes přemístěné do kostela sv. Mikuláše. Naposledy byl kostel upraven po požáru v roce 1894.

Ani z původního zařízení **kostelíka sv. Jana Křtitele v Nudvojovicích** nezbylo mnoho. Kostel byl postaven ve 2. třetině 13. století cisterciáky z nedalekého Kláštera u Mnichova Hradiště na předkřesťanském kultovním místě. Zsvěcení Janu Křtiteli napovídá o jeho misijní úloze na rozhraní christianizovaných středních Čech a příhraničního hvozdu. Kružbové okno v presbytáři je gotické, původní jižní portál i hluboká špaletová okénka do lodí však patří starší, pozdně románské etapě. Kostelík postupně ztrácel na významu a chátral, ale z iniciativy místního malíře Jana Prouška byl v roce 1894 opraven. Tehdy byla okénka do lodí goticky zahrocena a pořízena novorománská kazatelna a hlavní oltář z řezbářské dílny Bušků na Sychrově. Pouze jediná zbylá deska z původního oltáře ze 16. století s vyobrazením Krista, Panny Marie a Jana Křtitele byla tehdy zarámována a zavěšena v lodí. Nejcennějším pozůstatkem vybavení před obnovou tak dnes zůstává epitař rodiny Jiřího Reinolta ze Štířina, správce

kostel Československé církve husitské

kostel sv. Matěje

rohozeckého panství, na který byli mezi lety 1570–90 připisováni zesulí členové rodiny. V hlavní části deskového obrazu je vymalován Poslední soud, ve spodní části rodina donátora. Po staletí tu vzbuzuje zvědavost postava zeleného dábla, jenž vidlemi strká hříšníky do pekla. V letech 2000–2001 prošel kostelík důkladnou opravou, kdy byla zhotovena kopie barokního malovaného stropu z roku 1726 a restaurován rokokový boční oltářík s Křtem Krista.

Mezi kostely v historickém jádru Turnova je nejstarší **děkanský kostel sv. Mikuláše**, poprvé připomínán roku 1357. Tehdy k němu ještě přilhal městský hřbitov. Mohutná pětadvacetimetrová věž plnila jistě i obrannou roli, tím spíše, že poddanský Turnov neměl souvislé kamenné hradby. Její zdi přečkaly požáry v letech 1538 a 1707, které z větší části zničily chrámovou loď. Současnou podobu kostel a jeho interiéru získal až v období baroka. Obnova stavby s využitím zbytků starého zdiva byla dokončena v roce 1722, zřejmě podle plánů Antonia Canevalla, v Praze usazeného Itala. Práce na interiéru a jeho vybavení trvala až do roku 1726. Podíleli se na ní zdejší umělci a řemeslníci, jako řezbář Adam Fiala (oltáře a kazatelna), kosmonoská sochařská dílna Jelínků dodala sochy sv. Josefa a sv. Barbory na hlavním oltáři a sv. Víta a sv. Václava v nikách presbytáře. Také turnovský malíř Jan Jiří Hertl, který za 100 zlatých namaloval

kostelík sv. Jana Křtitele v Nudvojovicích

6 oltářních obrazů a dalších 320 zlatých dostal za pozlacení a stafiování (polychromii) oltářů a kazatelny.

Naproti hlavnímu vchodu, kde dnes stojí socha Panny Marie, stával malý oltář s obrazem Neposkvrněného početí, pořízený turnovskými brusiči drahokamů (dnes v muzeu). Nad ní je osazeno okno se svatým Karlem Boromejským, jak navštěvuje nemocné morem. Věnoval je v r. 1915 významný turnovský stavitel Karel Knop (přestavoval např. místní radnici nebo stavěl sokolovnu), jenž se nechal v pravé dolní části vitraje vyobrazit se svým synem. Obrazy na bočních oltářích byly po polovině 19. století nahrazeny novodobými plátny se sv. Annou a sv. Josefem od pražského malíře Antonína Lhoty. Přibylly i sochy ze zrušených kostelů na Hrušticí a severočeského pohraničí a lidová řezba oblíbené Panny Marie Trávnícké, již turnovští obyvatelé přisuzovali zázračnou moc. Kromě renesanční klenby podvěží, sklenuté po požáru v roce 1538, tak připomínají starší dějiny stavby jen dva podobné staré náhrobky osazené pod kruchtou. V renesanční zbroji jsou na nich vyobrazeni Kryštof a jeho syn Adam z Vartemberka, kteří sídlili na Hrubém Rohozci.

Původní renesanční cínovou křtitelnici z roku 1541 (v muzeu) nahradila monumentální křtitelnice ze syenitu s měděným víkem završeným soškou Jana Křtitele. Jde o dílo sochaře Josefa Maliny, prvního ředitele zdejší Odborné šperkařské školy, zhotovené podle návrhu architekta Františka Navrátila, turnovského rodáka. Dalším Malinovým dílem je reliéf nad hlavním vchodem s medailonem s hlavou sv. Mikuláše. Větší zvědavost

kostelík sv. Jana Křtitele v Nudvojovicích

však vzbuzuje pískovcová hlava muže s knírem, klenební konzola ze 16. století, osazená při barokní přestavbě věže do jejího nároží. Jde nejspíše o torzo z výzdoby bývalého pozdně gotického chrámu.

Kostel sv. Mikuláše je jen pár minut chůze od náměstí, jemuž do roku 1906, než byla dostavěna Městská spořitelna, vévodilo průčelí klášterního **kostela sv. Františka z Assisi**. Klášter založil Maxmilián z Valdštejna, který zakoupil deset gruntů po domech vyhořelých v roce 1634 za třicetileté války a nechal vybudovat kostel a přilehlou trojkřídlou budovu pro 12 řeholníků františkánského řádu, dokončenou 1651. Uvnitř se nacházel ze čtyř stran uzavřený „rajský“ dvůr, obklopený arkádovým ambitem (dnes hala České pošty), a tuto dispozici si klášter zachoval dodnes, přestože v již zmíněném požáru roku 1707 téměř celý shořel i s kostelem. Hned v následujících letech se totiž začalo s výstavbou na původních základech podle plánů a za dohledu Mikuláše Raimundiho a podle dochovaných účtů se současně pracovalo i na zařízení kostela. Již v roce 1708

kostel sv. Františka z Assisi

zlatí malíř Jan Jiří Hertl makovicí na obnovené věži klášterního kostela, 1709 dostává zaplacenou nejmenovaný truhlář z Bělé za zhotovení oltáře sv. Josefa a malíř Jan Jiří Hertl za výmalbu a pozlacení téhož i chrámových varhan. Na obrazu sv. Josefa je pozoruhodné, že zatímco podobizna Josefa je typizovanou tváří Hertlových světců, k velmi citově malované postavě malého Ježíše si zřejmě vybral model mezi dětmi ze svého bezprostředního okolí. Týž malíř dodal v roce 1710 obraz Narození Páně na hlavní oltář. Ve snaze co nejdříve dokončit obnovu chrámu a kláštera, zaměstnala na něm Marie Markéta z Valdštejna řemeslníky z celého panství. Kazatelnu zhotovil roku 1710 František Brettšnajdr z Doks a krásný kamenný portál, který spolu se sochou sv. Františka jediný připomíná původní barokní exteriér, dodal v téže roce boleslavský kameník Mikuláš Kerzinger. Další požár v roce 1803 totiž chrám opět zničil, klenba se zřítla do lodí, spadl i štít a je s podivem, že vnitřní zařízení z větší části přežilo. Přes pozdější doplňky zůstal hezkou ukázkou barokního interiéru (např. Hertlův obraz na hlavním oltáři nahradilo Klanění pastýřů malované Otakarem Škůčkem